

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาอาจแบ่งได้เป็น 2 ประการ กล่าวคือ สิทธิของผู้ร่วมคดีทางการเมืองกระทำอันได้แก่ สิทธิที่จะอยู่ร่วมกันในการดำเนินคดี, สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือ และสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา และประการที่สอง คือ สิทธิอย่างผู้ร่วมคดีในทางอยู่เฉย หมายถึง สิทธิในการตัดสินใจอย่างอิสระว่าจะให้การหรือไม่ให้การ และถ้อยคำของผู้ถูกกล่าวหาที่ไต่ถามผู้นั้นได้จะต้องเป็นถ้อยคำที่มีได้เกิดขึ้นจากการหลอกลวง ช่มชู้ ให้สัญญา หรือจากการกระทำที่มีขอบ สิทธิดังกล่าวบางประการเป็นสิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถทราบได้เองแต่บางประการผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถทราบได้ต้องมีการตรากฎหมายขึ้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการคุ้มครองตามสิทธิที่เขาเหล่านั้นสมควรได้รับ รวมถึงความสามารถที่จะใช้สิทธิที่เขาเหล่านั้นมีในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

เมื่อการดำเนินคดีอาญาของไทยในปัจจุบันโน้มเอียงไปในระบบกล่าวหาเป็นหลัก การเป็นประธานในคดีซึ่งมีสิทธิและมีความสามารถในการใช้สิทธิต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นได้นั้น ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีสภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์พอสมควรด้วย แต่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการคือ ผู้ที่มีความบกพร่องในความสามารถทั้งทางร่างกายและทางจิตใจซึ่งมีความแตกต่างจากบุคคลธรรมดาอย่างมาก การให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเขาเหล่านั้นสมควรที่จะมีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือพิเศษ ไม่ว่าจะอยู่ในกระบวนการขึ้นสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือชั้นพิจารณาตัดสินโดยศาลก็ตามผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการสมควรที่จะได้รับมาตรการที่ให้การคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นพิเศษ เช่นเดียวกับในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมัน ที่มีบทบัญญัติเป็นหลักทั่วไปในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการและถูกดำเนินคดีทางอาญา หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจต่อสู้คดีหรือไม่สามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีของเขาได้อย่างสมบูรณ์

แม้บทบัญญัติของประเทศไทยในปัจจุบันจะให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญามากกว่าในอดีต แต่อย่างไรก็ตามการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ยังไม่มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นพิการครบทุกประเภท จากการศึกษาผู้เขียนได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นใน

แต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเห็นควรเสนอแนวทางแก้ไขเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ ดังนี้

1 ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณานั้น คงมีเพียงปัญหาในเรื่องของความไม่เหมาะสมของสภาพร่างกายเมื่อผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมาให้ปากคำต่อเจ้าพนักงานหรือการเบิกความต่อศาล

ในชั้นสอบสวนนั้นการให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงการให้ความช่วยเหลือพิเศษโดยผู้เขียนขอเสนอให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือในเรื่องของทนายความตั้งแต่ในชั้นสอบสวนเพื่อคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีและให้การช่วยเหลือพิเศษแก่จำเลยที่มีความพิการทางร่างกายพร้อมเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขเกี่ยวกับการได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยพิจารณาความพิการเป็นหลัก เพราะโดยทั่วไปแล้วการควบคุมจะกระทำได้ด้วยความจำเป็นอันเป็นไปตามพฤติการณ์ที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ มาตรา 104-23 ได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความไม่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญาจากสภาพร่างกายซึ่งสามารถขอให้มีการพิจารณาปล่อยตัวภายใน 120 วันนับแต่วันยื่นคำร้องขอให้มีการพิจารณาปล่อยตัวเพราะการส่งคุมขังระหว่างที่มีการสอบสวนหรือในระหว่างพิจารณา อาจส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและสุขภาพของผู้ถูกกล่าวหา อีกทั้งการคุมขังในชั้นสอบสวนย่อมเป็นการขัดต่อหลักการได้รับการสันนิษฐานไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เกินกว่าจะมีคำพิพากษาตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง

ในชั้นพิจารณา ผู้เขียนได้ทำการศึกษาบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลลินอยส์ มาตรา 104-25 ได้มีบทบัญญัติพิเศษโดยการทำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เกิดความสะดวกในการพิจารณาคดีอาญา และการนำระบบการประชุมทางจอภาพ (Video Conference) ที่นำมาใช้ในคดีอาญา เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องเดินทางไกลมาศาลทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมากและเป็นการช่วยเหลือพิเศษวิธีการหนึ่งแก่จำเลยที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ให้ได้รับความสะดวกอันเป็นการประหยัดเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแก่จำเลย และเป็นการคุ้มครองสิทธิจำเลยที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวให้ได้รับสิทธิเทียบเท่ากับบุคคลธรรมดา โดยบทบัญญัติในประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการสืบพยานบุคคลในศาลถูกนำมาใช้ในการนำตัวจำเลยมาขึ้นศาล Arraignments ในระยะห่างไกลโดยจำเลยไม่ต้องมาปรากฏตัวต่อศาล รวมถึงข้อยกเว้นในการพิจารณาคดีต่อหน้า

จำเลยโดยประเทศอังกฤษได้บัญญัติถึงกรณีที่จำเลยไม่สามารถร่วมการพิจารณาคดีได้ไว้ในกระบวนการพิจารณาโดยคำฟ้อง(Trial on indictment) ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติศาลแขวง ค.ศ. 1980 (Magistrates' Court Act 1980) และการนำระบบประชุมจอภาพ video conference มาใช้ในกรณีที่จำเลยมีเหตุจำเป็นเกี่ยวกับสภาพร่างกายของประเทศเยอรมันเพื่อคุ้มครองสิทธิในการเข้าร่วม การพิจารณาของจำเลย ภายใต้เงื่อนไขการไม่ให้เข้าร่วมการพิจารณาอันเป็นการชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งผู้พิพากษาจะต้องแจ้งให้จำเลยทราบถึงกระบวนการที่สำคัญระหว่างที่พิจารณาคดีลับหลังจำเลยหรือจำเลยไม่อยู่ด้วย อีกทั้งศึกษาถึงบทบัญญัติของประเทศฝรั่งเศส หากจำเลยหลบหนีไม่ว่าจะก่อนการพิจารณาคดี หรือระหว่างพิจารณาคดีจะมีมาตรการควบคุมมิให้จำเลยหลบหนีศาลสามารถออกหมายเรียกเพื่อให้จำเลยมาต่อสู่อคดี หากจำเลยปฏิเสธไม่มาศาล โดยไม่มีเหตุอันควรก็จะมีค่าปรับ หรือยึด อาศัยทรัพย์สินของจำเลย รวมทั้งการจำกัดสิทธิทางพลเมืองอันเป็นบทบัญญัติเพื่อเป็นมาตรการมีรัดกุมมากยิ่งขึ้น และหากความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินกระบวนการพิจารณามาแล้วนั้น สามารถนำบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมาข้างต้นมาบังคับได้ทันที

2 ความพิการทางการมองเห็น

ปัญหาการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหาที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ไม่เพียงความไม่สะดวกในการเดินทางเพื่อมาให้ปากคำที่สถานีตำรวจที่ควรให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ปัญหาในชั้นสอบสวนของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็น ได้แก่ การให้การของผู้ต้องหาที่ได้ให้ต่อพนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานได้ทำการบันทึกคำให้การนั้นไว้¹ แต่เนื่องจากความบกพร่องทางการมองเห็นทำให้ผู้ต้องหาไม่สามารถอ่านบันทึกดังกล่าวได้ด้วยตนเองแม้จะมีการอ่านให้ฟังจากเจ้าพนักงานก็ตาม ดังนั้น ผู้เขียนเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในการจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านอักษรเบลล์เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถตรวจสอบคำให้การที่ตนได้ให้กับพนักงานสอบสวนในชั้นสอบปากคำเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมันมาตรา 72 ถึงมาตรา 81 ,มาตรา 246 เอ และมาตรา 248 ที่ได้บัญญัติการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้การช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาที่ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจการดำเนินคดีแตกต่างจากบุคคลธรรมดาโดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายแก่ผู้เชี่ยวชาญ และควรอนุญาตให้บุคคลที่ผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดี เช่นเดียวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่เป็นเด็กดังที่บทบัญญัติของประเทศอังกฤษที่ได้บัญญัติให้มี

¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

Appropriate Adult (AA) เข้าร่วมเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหา และในชั้นพิจารณา นอกจากการนำบทบัญญัติการช่วยเหลือโดยการนำระบบ video conference และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยอันเนื่องมาจากความไม่เหมาะสมอันเนื่องมาจากสภาพร่างกายมาบังคับใช้รวมถึงเงื่อนไขการขอให้ปล่อยชั่วคราว ผู้เขียนเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีโดยให้หลักประกันในสิทธิการมีทนายความต่อผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ ความช่วยเหลือผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นเพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีได้รับความคุ้มครองอย่างสมบูรณ์

และหากความพิการทางการมองเห็นเกิดขึ้นหลังจากที่มีการดำเนินคดีไปบางส่วนแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถที่จะนำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมาบังคับใช้ได้ทันที เช่นกัน

3 ความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสาม ได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในประเภทดังกล่าวไว้ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาที่ให้ความคุ้มครองพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามในระหว่างที่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายได้ให้การต่อเจ้าพนักงานนั้น ยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาให้ได้รับการช่วยเหลือจากทนายที่เป็นบทบัญญัติที่มีสภาพบังคับและไม่อาจละสิทธิได้เช่นเดียวกับประเทศเยอรมันตะวันตก ได้บัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่จำเลยคดีอาญาที่เป็นใบ้หรือหูหนวกไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 วรรค 4 เพื่อช่วยให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้เต็มที่แล้ว และอำนวยความสะดวกในคดีอาญาให้เป็นไปอย่างถูกต้องเที่ยงธรรมด้วย และการคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลคำให้การในระหว่างการได้รับการช่วยเหลือปรึกษาของผู้ต้องหากับทนายความ ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้แม้ว่าไม่มีล่ามอยู่ด้วยก็ตาม รวมถึงการได้รับการปล่อยชั่วคราวอันเนื่องมาจากการถูกคุมขังในระหว่างทำการสอบสวนเช่นบทบัญญัติแห่งมลรัฐอินเดียนาที่ให้ ความคุ้มครองเกี่ยวกับการช่วยเหลือพิเศษตามบทบัญญัติมาตรา 104-22 ไว้ ดังนั้นผู้เขียนเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองความลับในการแปลของผู้ต้องหากับทนายความและเงื่อนไขการพิจารณาการปล่อยชั่วคราว เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงการให้ความช่วยเหลือในชั้นพิจารณาแก่จำเลยที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายนั้น ควรมีบทบัญญัติที่กำหนดคุณสมบัติของล่ามที่ทำการแปลคำเบิกความโดยล่ามดังกล่าวควรที่จะมีความคุ้นเคยกับศัพท์ทางกฎหมายและขั้นตอนดำเนินกระบวนการยุติธรรม

เพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ รวมไปถึงประเด็นในการปล่อยชั่วคราวอันเนื่องมาจากความพิการ เช่นเดียวกับความพิการประเภทอื่นด้วย

และหากความพิการเกิดขึ้นหลังจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมไปบ้างแล้วนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถนำบทบัญญัติที่กล่าวข้างต้นมาใช้ได้โดยไม่ทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาลดลง เช่นกัน

4 ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม

การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่ขั้นตอนแรกถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุด กล่าวคือการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนหากพบว่าผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมหากมีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพตั้งแต่ในชั้นนี้ ผู้ถูกกล่าวหาย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิตลอดทั้งกระบวนการดำเนินคดี ส่วนการให้ความคุ้มครองในการดำเนินคดีชั้นอื่นๆ ซึ่งโดยทั่วไปมีหลักการอย่างเดียวกันนั้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการตรวจสอบซ้ำ และให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ความพิการดังกล่าวเกิดขึ้นในภายหลัง อย่างไรก็ตามปัญหาการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการแก้ไข เนื่องจากเงื่อนไขในการเริ่มกระบวนการให้ความคุ้มครองต้องอาศัยความรู้ทางการแพทย์เฉพาะทาง พนักงานสอบสวนซึ่งไม่มีความรู้ทางการแพทย์จึงไม่อาจทำหน้าที่แยกแยะผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับประเทศไทยคงไม่สามารถจัดหาบุคลากรทางการแพทย์มาประจำในสถานีตำรวจเพื่อทำหน้าที่แยกแยะผู้ต้องหา เช่นเดียวกับที่ในประเทศอังกฤษจัดให้มี Community Psychiatric Nurse (CPN) คอยทำหน้าที่ดังกล่าวได้ เนื่องจากบุคลากรทางการแพทย์กำลังขาดแคลนอย่างมาก ผู้เขียนมีความเห็นว่า เพื่อให้สามารถทราบได้ว่าผู้ต้องหาซึ่งถูกจับกุมนั้นเป็นผู้วิกลจริตหรือไม่สมควรกำหนดให้มีวิธีการทดสอบในเบื้องต้นที่พนักงานสอบสวนสามารถกระทำขึ้นได้ ซึ่งการกำหนดแบบทดสอบสำหรับแยกแยะผู้ต้องหาในเบื้องต้นน่าจะเป็นทางออกที่ดีทางหนึ่ง เนื่องจากพนักงานสอบสวนไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางการแพทย์ เพียงแต่อาศัยคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบเป็นตัวกำหนด ซึ่งหากคะแนนถึงระดับที่ตั้งไว้ก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิต และถือว่ามีเหตุควรเชื่อตามกฎหมายที่จะทำการตรวจวินิจฉัยโดยละเอียดจะเป็นหน้าที่ของแพทย์ตามมาตรา 14 ต่อไป ตัวอย่างเช่น แบบประเมินภาวะสุขภาพจิต General Health Questionnaire (GQH) ที่พัฒนามาจากแบบประเมินภาษาอังกฤษของ Goldberg โดยมีชนิด 12 ข้อ ซึ่งมีขนาดสั้นและสะดวกแก่การใช้ (Thai GQH – 12) แม้วิธีการวินิจฉัยในเบื้องต้นนี้จะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์เนื่องจากแบบทดสอบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่

สามารถแยกแยะผู้พิการทางจิตได้อย่างสมบูรณ์แต่ถือได้ว่าเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิในเบื้องต้น และในอนาคตเมื่อมีความพร้อมด้านบุคลากรทางการแพทย์และระบบที่เพียงพอ ก็อาจจัดให้มีผู้ทำหน้าที่แยกแยะผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้ป่วยจิตเวชโดยตรงเช่นเดียวกับ CPN ของประเทศอังกฤษต่อไป

แม้ในปัจจุบันจะมีการออกกฎหมายสุขภาพจิตแล้ว แต่อย่างไรก็ตามควรมีกฎหมายลำดับรองกำหนดมาตรการพิสูจน์พฤติกรรมที่เป็นอันตรายและมาตรฐานการบำบัดรักษาด้วย และเมื่อผู้พิการทางจิตเข้ารับการรักษาก็เห็นควรมีบทบัญญัติหลักเกณฑ์การปล่อยชั่วคราวไว้ โดยเฉพาะเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมได้รับการปล่อยตัวหรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อทำการรักษาต่อไป และจำเลยจะได้ประโยชน์ด้านเวลาโดยหักเวลาที่ได้ใช้ไปกับการถูกควบคุมตัวตามแผนการรักษา หรือตามการถูกเข้ารับการรักษากับกรมสุขภาพจิต และพัฒนาความรู้ความสามารถ เนื่องจากพบความไม่เหมาะสมหรือความไม่สมบูรณ์ภายใต้กฎหมายก่อนจากโทษตามคำพิพากษาที่จำเลยได้รับในคดีที่อยู่ในระหว่างพิจารณาอันเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งมลรัฐอุลลินอยล์มาตรา 104-17 ถึง มาตรา104-24

ในปัจจุบันการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาตามกฎหมายไทยนั้น จากหลักเกณฑ์ที่ผู้ต้องหาจะต้องสามารถเข้าใจได้ว่าตนกำลังถูกดำเนินคดีอาญา และเข้าใจถึงผลที่อาจได้รับจากการดำเนินคดีที่กระทำกับตนได้ และต้องมีความสามารถที่จะปรึกษารวมถึงให้ความร่วมมือกับทนายความของตนเองในการต่อสู้คดี แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ใช่กฎหมายจึงอาจเกิดความไม่แน่นอนขึ้นในทางปฏิบัติและไม่อาจนำไปใช้อ้างอิงในการดำเนินคดีได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าสมควรออกกฎหมายลำดับรองกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติและสามารถนำไปอ้างอิงในการดำเนินคดีได้ และเป็นแนวทางให้จิตแพทย์สร้างหลักเกณฑ์การประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังเช่นที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาได้อีกประการหนึ่ง เช่นเดียวกับการให้ความคุ้มครองเด็กในการดำเนินคดีอาญา โดยเมื่อพิจารณาจาก Police and Criminal Evidence Act, 1984 (PACE) Code C ของประเทศอังกฤษแล้ว เรื่องการให้ความคุ้มครองเด็กและผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตราเดียวกัน ดังนั้นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีมาตรการคุ้มครองในการดำเนินคดีให้ครอบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมด้วย โดยกำหนดให้มีบุคคลที่ 3 ทำนองเดียวกับ Appropriate Adult (AA) ของประเทศอังกฤษเข้าร่วมในการสอบสวนเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหาโดยอาจเพิ่มเติม ในบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่เด็กให้ครอบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือ

พฤติกรรมเช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษ หรือแยกออกมาเป็นบทบัญญัติต่างหากขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการดำเนินคดีในประเทศไทย เพื่อให้การสอบสวนได้ผลตรงตามความเป็นจริง และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินคดีอาญาส่งผลกระทบต่อผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมมากจนเกินไปรวมถึงระยะเวลาและสถานที่ในการควบคุมตัวผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมในชั้นสอบสวนจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองเพื่อป้องกัน และให้การคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาอย่างเต็มที่ด้วย โดยกำหนดระยะเวลาในการตรวจวินิจฉัยที่แยกต่างหากจากระยะเวลาการควบคุมตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน และมีการกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ด้วย เช่นเดียวกับวิธีการที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยระยะเวลาควบคุมตัวต้องเพียงพอให้แพทย์สามารถตรวจและออกใบรายงานการวินิจฉัยโรคได้ รวมถึงการพิจารณาถึงความสามารถในการต่อสู้คดีด้วย โดยความร่วมมือกันระหว่างแพทย์กับนักกฎหมายเพื่อกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในสถานที่จัดสำหรับควบคุมตัวขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งอาจเทียบเคียงได้จากการดำเนินคดีอาญากับเด็กตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 50 และห้ามมิให้พนักงานสอบสวนควบคุมตัวผู้ที่มีความพิการทางจิตใจเกินกว่า 24 ชั่วโมง เมื่อสอบปากคำเรียบร้อยแล้วให้นำตัวมาควบคุมไว้ในสถานที่ที่จัดไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นไปตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner 1955) โดยมาตรการดังกล่าวจะมีไว้ในกรณีที่ไม่ทราบมาก่อนว่าผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจเท่านั้น หากทราบว่าเป็นผู้พิการทางจิตเมื่อสอบปากคำเรียบร้อยแล้วไม่จำเป็นต้องส่งตัวไปฝากขังที่เรือนจำ แต่ให้ส่งตัวมาควบคุมไว้ในสถานที่ดังกล่าวเลยเพื่อลดขั้นตอนความซ้ำซ้อน และให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาในการแยกแยะผู้ที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมในชั้นพิจารณานั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับชั้นสอบสวน โดยพิจารณาเหตุควรเชื่อตามมาตรา 14 เพื่อความชัดเจนแน่นอนในการยกความพิการทางจิตขึ้นในชั้นศาลอาจกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรจากแพทย์ที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยมีความพิการทางจิตสมควรที่ศาลจะใช้อำนาจตามมาตรา 14 เพื่อส่งตัวไปให้แพทย์ตรวจอาการโดยละเอียดต่อไปทำนองเดียวกับที่ใช้อยู่ใน The Mental Health Act 1983 Section 35 ของประเทศอังกฤษ

ส่วนกรณีที่ความพิการทางจิตของจำเลยเกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดี เมื่อจำเลยยังอยู่ในอำนาจศาล จึงสมควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งตัวจำเลยที่เป็นมีความพิการทางจิตแต่ยังสามารถต่อสู้คดีได้ออกมารับการรักษาได้ด้วย ซึ่งจะช่วยลดขั้นตอน

ในทางปฏิบัติลงเนื่องจากทางเรือนจำไม่ต้องขออนุญาตกรมราชทัณฑ์ก่อน เช่นเดียวกับกรณีศาลใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 นั้นเอง

ในส่วนของการเบิกความเป็นพยานในศาล อาจเกิดจากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ดังนั้นควรให้แพทย์ในฐานะพยานผู้เชี่ยวชาญการพิเศษให้ข้อมูลโดยให้ความเห็น ไว้ในใบรายงานผลการตรวจโรคที่ส่งศาลด้วย ตามบทบัญญัติแห่ง U.S. Code Title 18, Part III Chapter 313 Section 4247 (c) เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันขอเสนอให้นำเรื่องดังกล่าวมาบัญญัติรายละเอียดไว้ในกฎหมายลำดับรอง โดยกำหนดว่าคดีในลักษณะเช่นนี้แพทย์จะต้องให้ความเห็นในเรื่องใดบ้างที่สามารถพิจารณาได้จากรูปคดี คำฟ้อง และข้อต่อสู้จากคำให้การของจำเลย

5 ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

กล่าวได้ว่าความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ นั้น เป็นกลุ่มบุคคลที่ความรู้ผิดชอบของเขาเหล่านั้นมีพัฒนาการที่ช้ากว่าบุคคลธรรมดา อันเนื่องมาจากพัฒนาการทางด้านสมองของเขานั้นมีความบกพร่อง ด้วยเหตุนี้เมื่อคนพิการประเภทนี้อยู่ในสถานะผู้ถูกกล่าวหาย่อมต้องได้รับความคุ้มครองเทียบเท่าได้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก และเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ย่อมเป็นดุลยพินิจของศาลเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาดำเนินต่อไปอย่างยุติธรรม โดยหากเป็นผู้พิการที่ยังสามารถรับรู้ในสิ่งที่ตนกระทำว่าเป็นความผิด กล่าวคือรู้ในสิ่งที่ตนกระทำลงไปโดยมีเจตนาในการกระทำความผิดแล้วนั้น ย่อมต้องรับผิดชอบอาญาตามกฎหมาย แต่ยังคงที่จะต้องให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยในชั้นสอบสวนเวลาสอบปากคำหรือระหว่างพิจารณาควรให้สิทธิที่มีลักษณะในการนำวิธีการเกี่ยวกับเด็กเข้ามาใช้ เนื่องจากบุคคลประเภทนี้เป็นบุคคลที่มีพัฒนาการทางด้านสมองช้ากว่าบุคคลปกติ ผู้เขียนขอเสนอให้มีการนำแบบทดสอบเพื่อทดสอบความสามารถในการต่อสู้คดีเช่นเดียวกับกรณีของผู้พิการทางจิตในหัวข้อที่ 4 อันเป็นการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ตั้งแต่ในขั้นตอนแรกเพื่อให้การคุ้มครองอย่างสมบูรณ์และใช้วิธีการอย่างเหมาะสมโดยบัญญัติเพิ่มเติมไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 ทวิ, มาตรา 133 ตริ, มาตรา 134/1-2 และมาตรา 173 เพราะถือได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการดังกล่าวมีความบกพร่องในการต่อสู้คดี เช่นเดียวกับบทบัญญัติในต่างประเทศที่ได้บัญญัติไว้ควบคู่กันเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในทุกประเภทได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์

จากสภาพปัญหาทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษา นั้น จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยในปัจจุบันยังให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรม

นั้นไม่ครบถ้วน ที่จะทำให้ความสามารถในการเข้าใจข้อกล่าวหาหรือคำฟ้องของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการเป็นไปตามมาตรา 134 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเหมาะสมกับความสามารถของผู้ถูกกล่าวหาที่ความพิการแต่ละประเภทย่อม เพราะในปัจจุบันคงมีเพียงบทบัญญัติในเรื่องของการจัดล่ามภาษามือให้แก่คนพิการประเภทที่ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้และผู้ถูกกล่าวหาที่วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้เท่านั้น ซึ่งมีได้มีการคุ้มครองให้แก่คนพิการประเภทอื่นดังที่ได้กล่าวถึงประเภทของคนพิการข้างต้นเพื่อให้การพิจารณาตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น เป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม อันสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กรณีนี้ ควรมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการได้รับการคุ้มครองและสามารถรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาอันเป็นไปตามหลัก(presumption of innocence) อันเป็นหลักในเรื่องของการให้ความคุ้มครองว่าจะไม่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดจนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ความผิดในการกระทำนั้น ๆ และการพิจารณาเงื่อนไขการปล่อยชั่วคราวแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในทุกประเภทเพื่อให้ได้รับการแก้ไข ความพิการและมีความสามารถในการต่อสู้คดีเทียบเท่ากับบุคคลธรรมดาในทุกกรณีไม่ว่าความพิการจะเกิดขึ้นก่อนหรือในระหว่างที่มีการกระทำความผิดก็ตาม ในประเด็นเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการละเมิดสิทธิในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการละเมิดสิทธิดังกล่าวย่อมเป็นการขัดต่อหลักในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่างๆ เช่นอาจทำให้การสอบสวนไม่ชอบทำให้การให้ปากคำในชั้นสอบสวนไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ และหากมีการละเมิดสิทธิจำเลยที่มีความพิการในชั้นพิจารณาแล้วอาจมีผลทำให้เป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ ซึ่งแม้จะได้มีคำพิพากษาแล้วศาลก็ต้องมีการพิจารณาอีกครั้ง เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์

ด้วยเหตุนี้การให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงมีความสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างเป็นพิเศษ เพื่อลดความแตกต่างทางสังคม อันก่อให้เกิดความเสมอภาคอย่างที่เราได้ให้การคุ้มครองและรับรองไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ หรือไม่ว่าจะเป็นในส่วนของปฏิญญาสากลที่นานาประเทศที่ให้การรับรองร่วมกันไว้ โดยพิจารณาถึงการแก้ไขในประเด็นดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการมีความยุติธรรมทัดเทียมอารยประเทศ และการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างยุติธรรม และเจริญก้าวหน้าต่อไป